

JÓKAI ANNA

Kislány, kutyával

A kutya a lány mellett állt, szabályos pózba dermedve, a szeme is üveg-szerű, szinte hiányzott a lábánál a talpfa, és a kitömött állatok pléhtáblája. Ámbár erre túl kicsiny, túl hitvány és túl különös volt ez a kutya. Szemléltetésre mindig az átlag kívántatik; de az átlag felső határa. Mint ez a lány, aki — ma már kinyomozhatatlan okból — egykor az Erzsike nevet kapta. Ennek tizenkét esztendeje. Ő viszont mindössze fél éve nevezte el a kutyát, egyszerűen Szofinak.

— Miért éppen Szofi? — kérdezte az anyja.

Erzsike vállat vont, a társalgást már jó ideje arra korlátozta, hogy a napi fagyalt-, sültgesztenye- és mozipénczét megkaparintsa.

— Azért — közölte röviden —, mert a Szofi az egy gyönyörű nő.

A kutya viszont kankutya volt, de Erzsike mégsem találta a döntést logikátlanának.

— Ha piszkít, agyonütöm — mondta az anyja lágyan, s ez a befogadást jelentette. Erzsike jól tudta, hogy az anyja semmit és senkit nem üt agyon: a legyeket is csak éppen arrébb hessegeti a konyharuhával, a pofonjai sem sikerednek, vagy a sapkát találja el, vagy a kötött kabát lötyögő ujját, de sohasem az eleven húst. Ámbár ez a részvét a tárgyakra is kiterjedt: a maradékot is sajnálta a tányérról a szemétkébe kaparni, gyakran álldogált a nyitott szemétködör fölé hajolva, a hulladékot vizsgálgatta, talán még beszélt is az ázott zöldség- és krumplihéjakhoz. Ugyanez okból őrzött meg minden kacatot, üres pasztásdobozt, szakadt flanelldarabot, törött kerámia figurát.

— Nincs szívem kidobni — mondogatta — a sötétbe. A semmibe.

Nem a szokásos praktikus szempont vezette: eszébe se jutott, hogy „esetleg még jó lesz valamire”. Ellenkezőleg.

— Ez már semmit sem ér — sóhajtott —, és most még én is... amikor ügyis tönkrement...

Erzsike a furcsa jelenséget világosan, tömören megfogalmazta:

— A mama dilis — mondta egy osztálytársnőjének, még a *kutya előtt*. — Nálunk minden úszik. A pénz is. Mert a mama dilis.

Az asszony ezért sem haragudott. Tetszett neki a lánya, talán félt is tőle, mert Erzsikének középen összenőtt a szemöldöke. A testalkata is kemény, szabályos volt, csupa parancsoló energia, vádliján, mint két teniszlabda, kiugrottak az izmok.

Ahogy álltak a kapuban, a helyzet félreérthetetlenül mutatta: itt a lány

vigyáz a kutyára. A kutya alattvaló. S az alattvalókat — ha függőségüket el nem felejtik — nagyon lehet szeretni.

Szofi a hóból jött. A hó alól ásta ki Erzsike, fél évvel ezelőtt. Most már engedelmes és tanulékony. A kötelező hálaérzet még az állatokat is deformálja.

— Addig nem megyünk be — mondta Erzsi a kutyának —, amíg az az ember ott ül...

Pedig esett is. Láthatatlanul esett, nyirkosak voltak mind a ketten, a lány kezében csúszott a hideg póráz. Karácsonyra kapta Szofi ezt a szép póráz, barna bőr, szegekkel cifrázva. Sokáig nem engedte a nyakába kapcsolni, talán azt hitte, korbács, a végén csakugyan meg kellett verni. Persze, az asszony akkor is sírva fakadt. Ha sírt, kifutott minden szín az arcából, rengeteg könny-cseppet pazarolt, kövér, hurka alakú teste egyetlen könnytömlő volt, amelynek tetején minden aprócska nyomásra kibuggyan a könny.

— Ne bántsd azt az okatlan állatot...

— Csak nevelem... Szofi, hopp, Szofi, hopp...

Két lábra állni, kérni, igazán nem különleges mutatvány, de Szofi eleinte ezt sem akarta megtanulni. Már-már úgy látszott, inkább lemond a cukorról. Persze a cukor nélkülözhető, de a hús, a csont! Majd pitizik, ha a gyomra korog!

— Nézni se bírom — sopánkodott az asszony —, olyan éhes...

— Két napig kibírja — mondta Erzsike —, mi is kibírtuk két napig. Amikor az az ember kiürítette az erszényedet.

S az az ember most megint ott ül a konyhában.

— Nem, Szofi... nem mozogsz. Nem mozog a jó kutya... elmegy... el kell neki menni...

Már a pálcát is átugorja. Egy kicsit szűkül, lapít, a szeme nedvesedik, de aztán átviszi.

— Szeretlek, Szofi... ha engedelmes, jó kutya vagy... s ha nekem fogadsz szót... csak nekem...

Mert Szofi neki, egyedül neki, az ő parancsára produkálta magát. Ételt sem fogadott el mástól: még az asszonytól sem, Erzsike katonás pofonjai erre is megtanították.

— Mire jó ez? — kérdezte az anyja bágyadtan, mindig fáradt volt, naponta ezerötszáz narancssárga műanyag kacsára való masszát kellett behelyeznie a formázógépbe, ez a napi adag, ezerötszáz műanyag kacsa fele, aztán a feleket egy külön asztalnál összeragasztják. Ezért írták a munkakönyvébe: „berakónő”, még az adminisztrátor is mosolygott rajta. — Minek egzeciroztatod? Nem cirkuszi kutya...

— Mert irigyled, hogy nekem szót fogad! Neked senki nem fogad szót... hagyta, hogy az az ember is...

— Apa — mondta az asszony csendesen — apa.

— Az az ember — folytatta a lány makacs következetességgel — zaciba vigye a télkabátodat... a dögök miatt!

— Lovak — mondta az anyja gépiesen — a lovak miatt...

— Dögök. Szappant kéne csinálni mindegyikből. Dög lovak. A télkabátodat, a zaciba...

— Nem is vették át. Tudod, Erzsike, hogy nem is vették át...

— Hát akkor hol van? — A lány csipőre tette a kezét, terpeszállásba

vágta magát a konyhaajtóban. A kutya jobbról balra, aztán balról jobbra megkerülte a két lábat. Azt hitte, ez is kötelesség.

— Ott felejtettem a villamoson, drága fiam... — ezt mondta a férfi annak idején, széles mosolygással, aztán bejelentette, hogy átmenetileg alkalmasabb helyre költözik, ahol nem „gátolják”.

Ez a hetedik elköltözése volt. És most újra ott ül. A konyhában.

— El kell mennie... Érted, Szofi? Nem fogadhatja vissza. Egyszerűen megtiltom.

Erzsike gyűlölte ezt az embert. Pedig az apja volt, vér szerint. És meg sem ütötte, soha. Sőt. Lágyan szólt hozzá, meg-megsimogatta a haját, ha Erzsike nem eléggé gyorsan kapta félre a fejét.

Inni se ivott. A gyomra rögtön visszadobta.

— Nők se — mondta az anyja egyszer a szomszédnak —, nők sincsenek az ügyben. És mégis...

Titkos betegsége panaszkodott, amelyik a belsejét megrontja: hol a vese, hol pedig a szív táján jelentkezik, és gennyes füldeganatban is megnyilvánul, s időnként lázt okoz, roncsolja az ideget.

Ezért nem volt állandó munkahelye, csak étvágya. Ha éppen hazajött, mindig kitalált valami különlegeset: vajas kenyér porcukorral, tehéntúró borsal, szódával hígított sűrített paradicsom.

Ült az asztalnál, lábát előrenyújtva:

— El van rontva a szájizetek — mondta, s csettintett a nyelvével. — Amit ti éltek, nem élet... Ha csak egyszer sikerül, megmutatom nektek... csak addig tartsatok ki... legyetek következetesek...

Erzsike jól emlékezett arra a kemény télre, amikor az apja egyszer sem jött haza, valami albérlésben lakott, ahol gejzír melegíti a vizet. Azon a télen el kellett egy használt cipőt fogadnia, s a tanítónő kikérdezte.

— Mi az apád foglalkozása?

— Nem tudom.

— Kérdezd meg anyukádat...

— Ő se tudja...

— Hát elváltak a szüleid?

— Nem. Csak az apám nem tartózkodik a lakásban.

— Aha... — mondta a tanítónő. — Különvált. Ezt úgy nevezik. A ház megbízott igazolja.

De a ház megbízott nem igazolta, mert a férfi nem volt kijelentve.

— Micsoda zűrzavar... — sóhajtott a tanítónő. — Mennyi baj lesz még a kereseti kimutatással...

Inkább be se iratkozott a napközibe.

Az anyja igyekezett, hogy a legszükségesebb iskolai költséget előteremtse. Takarékoskodtak a hasukon, ahogy tudtak. De Erzsikének harmadnapon torkán akadt a grizes tészta. Hányini kezdett tőle, álmában kukacokat látott, amint nyomakodnak a torkán lefelé.

Aztán a férfi öt hónapra visszajött, hivatalos betegállománnyal.

Egyszer befutott a lova. Hozatott egy üveg pezsgőt, de a fele elfolyt, amíg ügyetlenül és mohón kirángatta a dugót.

Mindig délelőtt tűnt el, amikor Erzsike és az asszony jártak a dolguk után.

De sose vitt el többet, mint ami a két kezében elfért. Egyszer a derekára csavart, a zakó alá, két lepedőt, Erzsike látta még, amint a sarkon befordul, de nem mert utánaszaladni, mert az alak túl kövér volt, azt hitte, téved.

Hiába szidta az anyját:

— Rúgd ki, anya, hallod? Rúgd ki. Ne engedd be többet...

De anya csak rázta a fejét, és azt sóhajtott: hiába.

Még ha félne tőle! De nem fél. Vastag asszony, erős is, fél kézzel arrébb taszíthat egy ilyen sovány, sápkóros figurát.

— Talán szereti — mondta Erzsí egyik osztálytársa, jól értesülten —, a nők szokták szeretni a férfiakat.

De még az se. A lány éberén figyelte: összemásznak-e néha? De nem. Nem másztak össze, csak annyi történt, hogy az ötödik vagy hatodik megteréskor Erzsí egy hajnalon arra ébredt, valaki sír. De nem az anyja. A férfi sirt, az asszony ágya előtt, alsónadrágban, térdét az ágy szélének támasztva.

Úgy hallotta, bognár az apja tanult szakmája. Nem tudta pontosan, mit jelent. Valami homályos, felesleges és link dolog, mint körülötte minden.

A legrégebbi emléke az volt, hogy négyéves korában kapott az apjától egy nagy dobozt. Leemelte a fedelét: csodálatos, hosszú szempillájú baba feküdt a dobozban, nyílonszállal rögzítve, világoskék túllruhában. Ő már nyúlt utána, ki akarta tépni, ölelni, a karjába venni, Szofi, kiáltotta, ez lesz a neve, de a férfi újra rácsukta a dobozra a fedelet.

— Szép, ugye? — mondta lányan. — A tied. Holnap már játszatsz velem. És még többel is. Csak sikerüljön.

A hóna alá vette, sose hozta vissza.

— Kutyuskám — Erzsí lehajolt, megsimogatta a kutyt —, fázol, ugye? Nemsokára elmegy. Pitizel, és kapsz finom vacsorát.

A kutya vakkantott, remegett az oldala.

„Ha tíz perc múlva se küldi el — gondolta Erzsí —, rájuk uszítom Szofit.”

Haragja, a hosszú évek alatt, túlterjedt a férfi személyén. Már-már az anyját is elöntötte.

Csak ez a kutya, ez volt az övé. Igazán. Már amikor a hóból kiszedte, tudta, miért teszi.

— Ha mégis be kell mennünk, oda se szagolj. Érted, Szofi? — rántott a pórázon. Szofi nyikkantott. Erzsí a szíjjal megfenyegette, Szofi visszakapta a pofáját. — No, azért...

Nagy, kócos kutya sétált el a kapu előtt, nagy kócos bundájú gazdájával. Szofi vágyódva emelte mellső lábát, térdben kecsesen meghajlítva, nyakizma feszült.

Erzsí könnyedén rácsapott.

— Még csak az kéne... te disznó...

Már komolyan esett. A rossz ereszcatorna éppen rájuk csurgott. Beljebb pedig járt a huzat, és hallatszott az édeskés férfihang, ahogy vicceket mesél, és anya udvariasan köhint rá, nem nevet, anya nem tud nevetni, arcán odaragasztott selyempapír a mosolygás, a sötét vászon úgylis kilátszik mögüle.

— Erzsí... kislányooooom... Erzsí...

— Szofi! mikor átléptük a küszöböt, viczoríts, érted? Mutasd az éles fogadat. Így, Szofi, így: Hrrrrr...

Szofi próbát tartott, de a morgás egyáltalán nem hangzott félelmet keltőnek.

— Hülye kutya... így: hrrrrr... hrrrrr...

Ott ültek a konyhaasztalnál, éppen, ahogyan Erzsí elképzelte. Az apja

hanyagul keresztbe vetett lábbal, elképesztően színes zokni kandikált ki a pizkos, de vasalt élű nadrágszárból.

— Kicsi lányom, üdvözöllek... szépen megnőttél... gyere közelebb apu-
cihoz...

— Bűdös van — mondta Erzsi, és körbeszagolt.

— A borbélynál — a férfi simára borotvált képéhez kapott — hiába kérem, ne alkalmazzanak semmit... Arcszesz. Hogy ne húzódjon a bőr. Hát ez a kutya? Aranyos kis kutya... mi a neve?

— Nincs neve — mondta Erzsi gyorsan —, anya, vedd elő a fasírtját.

— Istenkém — az asszony félvé állt fel, eltüntetett az asztalról egy pizkos tányért. — Istenkém, Erzsike, nincs meg az a két kis fasírt. Odaadtam apádnak. — Kacsintott is, könnyörgve.

— Te odaadtad a kutyám vacsoráját? — Erzsike hangja élesre emelkedett, a szeme fölött sűrűn verdesett a pilla. Jártak is emiatt kétszer-háromszor a gyermekidegen. Akkor az orvos környezetváltozást javasolt, egyébként biztatóan nyilatkozott, az emberek kilencven százaléka idegbeteg, így vagy úgy.

— A gyerekek is? — kérdezte az asszony szörnyülködve.

— A gyerekek is — mondta az orvos.

— Erzsike, ne haragudj — próbálkozott —, van még csont tegnapról, az jó lesz a kutyának. Nem tudtam mit tálalni. A tésztát nem bírja, árt neki a sok szénhidrát.

— Minek kell ezt magyarázni, édes szívem? — A férfi vidáman nyújtotta kezét a kutya felé. — Örülsz, hogy látsz, Erzsikém?

Erzsike nem felelt. Fenyegető pillantást vetett az anyjára.

— Megzabálták a husikádat, kutyuskám. Látod? Még a husikádat is megzabálják... Rajta... Ugass! Ugass!

Szofi letelepedett a szemétláda mellé, a fejét lustán elfektette.

— Talán gyűjtsatok be a szobába — mondta a férfi változatlan derűvel. — Nem intelligens dolog a konyhában üldögelni... együtt egy kutyával... ámbár helyes, aranyos kis kutya... legalább nevet adhattál volna neki, Erzsike...

— Nem mondom meg! — kiáltott Erzsike hisztérikusan.

— Például Gáspár... az nem közönséges, viszont illik a kutyára... Gáspárral egyszer én már nyertem... Gáspár, gyere ide, gyere gazdihoz...

A kutya fölemelte az orrát. Erzsike nagyot csapott rá.

— Ez az én kutyám! Hallja? És ne merje hívni... az én kutyámat...

— Erzsike — mondta a férfi ünnepélyesen —, a kutya odahúz, ahol szívet érez...

— Magának ehhez a kutyához semmi köze! Maga itt vendég!

— Erzsike — szólt közbe az anyja, nagyon lassan, nagyon szomorúan. — Az apád. Mégiscsak az.

— Vendég! Vendég! — kiáltozta Erzsike. — Hívatlan vendég... megeszi a kutyám vacsoráját...

— Erzsike — a férfi engedett a jókedvből —, édes, aranyos kislányom... tudom én, hogy haragusztok... tudom én, hogy haragszol... pedig én miattatok próbálkozom, nem úgy, mint más ember, aki belenyugszik, hogy örökké nyomorog a családja...

— Hazudik... mindig csak hazudik... —, Erzsike legugolt a kutyához, simogatta, csókolta, hangos cuppanással. — Ne hallgass rá, kutyuskám...

— ...mi a szándékod? — kérdezte az asszony hirtelen. — Arról beszélj.

— Az a szándéka — duruzsolta Erzszi a kutyának —, hogy meghízzon egy kicsit a te fasírtodból... Anya, a szekrényt bezártad? Benne van az új csizmám...

— Erzsike — mondta a férfi, és már az ő szeme felett is verdesett a pilla —, te bezárnád édesapád előtt a szekrényt?

— Kérlek — mondta az asszony —, nyilatkozz: mi a szándékod?

— Édes szívem... minden, de minden lehetséges... csak innen a jelenlegi helyemről kellett kikecmeregнем... nem bírom lelkileg... azt a sok nagybetegét szállítani... és nehéz is a hordágy...

— Ez nem átjáróház — mondta Erzsike, ismét a kutyának — és nem szálloda. Bár a szállodában nincs potya.

— Miért beszél ez a gyerek ilyen furcsán?

— Erzsike nagyon éles eszű — hadarta az asszony — és kitűnő fogalmazó. A stílusfordulatai meglepőek. Ezt írták a dolgozatára.

— Nektől is előnyösebb, ha maradok — mondta a férfi megnyugodva. — Támasz van a háznál! Elalszom egy szalmazsákban is.

— Én nem fekszem veled egy ágyba megint — mondta Erzsike az anyjának —, és ha itt marad, holnap elbujdosom a kutyával.

— Erzsike, édes Erzsikém — a férfi utánanyúlt, de nem érte el. — Hát így beszélsz? A te beteg édesapáddal? Akinek talán már csak hónapjai vannak hátra...

— Nem dobhatom ki — mondta az asszony. — Hiába. Ha egyszer nincs, ahol a fejét lehajtsa.

— Tapír. Tapír vagy, anya...

Erzsike nem látott még tapírt, de fekete, csuszamlós testű, egyenletesen szuszogó állatnak képzelte, aki semmit sem érez már: se szúrást, se simogatást. Akkor minek él?!

— Te olyan jó vagy, szívem. Hogy hálálom meg? Telik-e az erőmből? — sóhajtott a férfi.

— Ez nem jószág — az asszony rekedten beszélt, inkább Erzsikének —, *nincs mit tenni*, egyszerűen.

— ...mert hát azért szerettek ti engem —, a férfi hirtelen könnyezni kezdett, ragacos, piszkos zsebkendővel törölgette a szemét. — Ugye, Erzsikém, azért szereted a te szerencsétlen apukádat?

— Én csak a kutyát szeretem — mondta a lány. Az anyja ránézett. Nem haragosan. S nem is fájdalmas-sértetten. Majdnem bölcs volt a tekintete: bölintott.

— Hallod? — jajdult fel a férfi. — Hallod, mit mond a gyerekünk? Erzsike... te azt állítod, jobban szeretsz egy állatot, mint...

— Mondd neki — szólalt meg az anyja fásultan —, mondd neki, Erzszi, hogy őt szereted jobban.

— Ez a kutya az enyém. Érti? Nélkülem megdöglött volna. És nekem engedelmeskedik! És engem nem hagy el... Most mit bámul?

— Hát én titeket elhagytalak? — A férfi most már sirt, szabályosan. — Hiszen mindig visszajövök, nincs nekem másik családom, csak még nem találtam meg a... nem találtam meg a...

— Hagyd, Erzszi — kérte az anyja. — Ne kínozd. Mire jó ez?

— Gáspár... szép kis kutya... aranyos kis kutya... látod, bántják a gazdit... gyere a gazdihoz...

— Ne merje a kutyámat hívni... a nevét úgyse tudja... úgyis hiába csalogatja...

— Okos állat — mondta az asszony —, és be van idomítva. Csak Erzsinek van hatalma fölötte. Mástól még a finomságokat se fogadja el.

— Vicsoríts: hrrrrr... vicsoríts: hrrrrr...

A kutya erőltlenül mutogatta az inyét.

— Gáspár, gyere ide...

— Úgyse mozdul — mondta a kislány csúfondárosan —, ha megpukkad, akkor se...

— Senki se tudja kimozdítani — mondta az anya megnyugtatólag —, tényleg senki. Kár kísérletezni. A hála! Inkább megágyazok a földön magamnak.

A férfi szipogott.

— Nincs is mivel hívjam. Cukor sincs nálam... Ha lenne nálam cukor... Útban vagyok, szivem? Csak egy szóval kell mondanod, és megyek... a térre... a kapuk elé... vagy a mentő összeszed...

A kutya nyugtalanul mocorgott.

— Fél — mondta Erzsike vádlóan —, fél az ilyenektől.

— Olyan szép kutya... szeretném megsimogatni...

— Erzsike — kérte az anyja —, szólj a kutyának. Hogy tartsa a fejét.

— Ez az én kutyám! — Már Erzsike is sírt. — Soha!

— Gonosz. Gonosz vagy — mondta az asszony, de ezt sem szemrehányóan.

— Úgy szeretném megsimítani a szőrét... nem bántom... csak megsimogatom... kutyus, gyere ide, gyere ide hozzám...

Összetette a kezét, úgy hívta. A hangja elvékonyodott, inkább gyerek volt, mint férfi, a hátát kissé begörbítette, a szeme sóváran csillogott.

Erzsike magabiztosan, terpeszben állt izmos lábán. A kutya felkelt, megrázta a testét. Többször egymásután.

— Ülj vissza! — szólt rá a lány metszőn.

A kutya visszaült, aztán újra felállt, újra megrázta a derekát, mint aki álomból ébred.

Erzsi rácsapott a szíjjal.

— Gyere hozzám — duruzsolta a férfi, előrehajolt a széken, a kutya tekintetét kereste —, Gáspár, te boldogtalan kutya... gyere gazdihoz... gyere...

A kutya Erzsire nézett, aztán a férfira. Támolyogva tett két lépést előre.

— Nem! — kiáltott Erzsike. Iszonyúan megijedt, átölelte a kutya nyakát: — Nem mehetsz oda... hallod? Én mentettelek meg... Én... Én vagyok az... Miért? Egyetlen kutyuskám, miért?

Az egészről semmit sem értett.

A férfi már nem beszélt. Előrenyújtott, üres tenyérrel egyensúlyozott a szék szélén, s dúdolt valamit. A kutya pedig lapított hassal, nyöszörögve kicsúszott Erzsi ölése alól, s a fejét beletámasztotta a férfi nyitott tenyerébe.

— Jó kutya, derék kutya — mondta boldogan a férfi, szemét behunyta, mámorosan simogatta a puha szőrt. — Látod, Erzsike, nem eszem meg... — fordult a lány felé, újra gondtalanul és vidáman.

Erzsike hátrált az ajtóig, majd azon is túl.

— Gonosz. Gonosz vagy te is — mondta odabenn az asszony a férfinak.

A kislány pedig odakünn megszokott mozdulattal rángatta az üres pórázt. Okos volt, tudta, úgyis vissza kell mennie, most már el sem bujdoshat, *kutya nélkül*.